

Антон Гецов

ЗА "ПОЗВОЛЕНОТО" И "НЕПОЗВОЛЕНОТО" В ЕЗИКА НА СПОРТНАТА ПРЕСА

Безспорната обществена значимост на спорта като социален феномен и радикалната промяна на езиковите изразни средства в масмедииите обуславят необходимостта от изследването на езиковата промяна в спортната преса и в електронните средства за масова информация. Въпреки ограничения съдържателен обхват задълбоченото и многостранно проучване на текстовете със спортна проблематика трябва да се осмисля като част от създаването на цялостна динамична и обективна картина на извършващите се процеси в езика на новите медии. Ориентирането именно към езика на пресата е продиктувано от наложилото се вече мнение, че вестникарският език моделира езиковата медийна норма, която става коректив за аудио-визуалните медии.

Първоначалният интерес към езика на спортната преса бе провокиран от начина, по който се използват чуждите думи от журналистите и редакторите на специализираните спортни издания, от причините за тази употреба и от закономерните последици. Оказва се, че този проблем нито е регламентиран, нито е единствен. Следващите редове, макар да визират относително самостоятелен проблем, биха могли да се възприемат като логично продължение на анализа от предишната работа.

Употребата на разнородни езикови средства и стилистични похвати през последните години налага много по-сериозно, по-целенасочено и компактно изследване на динамичните промени, илюстриращи тази употреба. Декларирането на новите цели при списването на специализираните спортни издания, новата издателска политика и редакционна стратегия, обусловени от промяната на обществено-икономическото статукво, генерират сложни и интересни (нерядко и противоречиви) явления и процеси както при изграждането на формалната структура на текстовете, така и при модерното осъзнаване и реализиране на информативно-съдържателния аспект на изказа.

Предмет на изследването е изпълнението, осъществяването чрез езикови средства на основния вестникарски императив – информацията да бъде поднесена атрактивно, оригинално, изненадващо, скандално дори. Целта е последователно и прецизно да се анализира процесът на постепенно "моделиране" на фрази, които означават и всичко, и нищо, на претенциозни изрази, обезсмислящи в крайна сметка усилията и намеренията на своя създател.

Началото най-вероятно е поставено с употребата на думи или цели словосъчетания, разрушаващи **стандартния езиков израз**. Причината за вмъкването в структурата на фразата на лексика от разговорната реч, просторечието, сленга, която нарушава стиловото единство на изказа, създавайки т. нар. стилистичен дисонанс, е формулирана точно и ясно от К. Стоянов: "Разположени по този начин в текста, просторечните елементи, жаргоните, диалектните думи разчупват стила и формата не само на отделната фраза, но и на целия публикуван материал, който дава облик и на вестника, стпечатал публикацията. За читателя този вестник подхвърля на критична преоценка утвърдените стойности, играе с тези стойности, като нарушава утвърдената им йерархия и

като такъв "вижда" – социалните структури и взаимоотношения в светлината на **наивна картина на света**. Изградената посредством вестникарския език пародийно-колажна картина на света и най-вече подчертаното ѝ съобразяване с ценностната система на читателя се осмисля от интерпретацията на вестникарския текст като удовлетворяваща неговите изисквания **забава**, породена от своеобразното лингвистично (стилистично) възмездие срещу абсурдността на закономерностите в конкретната реалност. Като носител на тази езикова и тематична забава, вестникът "става" за четене, той е интересен и атрактивен" (Стоянов 1999:127). А точно това е целта и на журналисти, и на редактори, и на издатели. Езикът на спортната преса е продукт на съзнателна и целенасочена редакторска политика, която трябва да се съобрази с читателския вкус и общественото мнение, трябва да удовлетвори очакванията на своята публика. Тази публика иска да намери във вестника "своя" език, "своя" стил, "своя" свят. При това става дума за публика (особено по-възрастните читатели), която години наред поглъщаше сухия, "стерилен", до болка познат език на спортните информации. Размиването на границите между стандарт (книжовен език) и нестандарт (народно-разговорна реч, просторечие, сленг, диалектизми), повишаването на степента на разговорност в езика на спортната преса генерира фрази от типа на:

- 1) "Берое'2000 се ежи на "Септември" в София."
- 2) "Етър ще блъска Хасково на лампи."
- 3) "И Унгария лудна по джакпота."
- 4) "Военните играят контра на Любо Пенев."
- 5) "Вратарска криза гони Бразилия за спаринга с Испания."

Всички примери са заглавия и това съвсем не е случайно. Именно заглавието в най-силна степен и най-непосредствено провокира вниманието и интереса на читателя. Колкото по-близо до него е посланието, колкото по-скандално е то, толкова по-добре е за вестника. Спе-

челен веднъж от шоково звучащото заглавие, читателят предвкузва удоволствието от информацията, задоволяваща както неговото любопитство, така и неговия езиков вкус и житейски мироглед. С нетърпеливо очакване той следва "своя" текст от "своя" вестник, чувства се част от него, съпричастен към всичко, което научава от него. А то звучи по следния начин:

6) "...отляво Томаш захапа Сашо Александров и не му даде да гъкне."

7) "Домакините превъртяха съвсем и след юнашки натиск изравниха в последните минути."

8) "Запалянковците на Левски изпълниха заканите си и спретнаха истински погром на стадион "Българска армия"."

9) "Щутгарт скочи на живот и смърт срещу Дуисбург."

10) "След мача известният с екстравагантните си ходове, стигащи до изцепки, но и с откровени признания за мръсотията в нашия футбол Мартин Зафиров обвини трима от съиграчите си, че са играли симулативно."

11) "Интер започна без звездата си Роналдо, който изгърмя с червен картон миналата седмица срещу Милан."

12) "Останалите голове набутаха Стиван Форгат, Мустафа Хаджи, Гари Макалистър."

Независимо от стилистичния дисонанс, който от своя страна обуславя разрушаването на стандартния езиков израз, читателят не само бързо и недвусмислено декодира информацията, но процесът на възприемане му създава илюзорна естетическа наслада, удовлетворява напълно неговите очаквания.

Примерите от 1) до 12) илюстрират един неоспорим факт, който се интерпретира от учените по различни начини. От една страна, твърди се, че: "...езикът на съвременните български вестници създава своя норма, че той, подобно на поетичния език, притежава своя dife-

rentia specifica, която го прави относително автономен по отношение на книжовната норма” (Стоянов 1999:92). От друга страна, съвременният вестникарски език се поставя ”извън закона”: ”Този стил не представлява ”свобода на словото”, а само характеризира автори или редактори като лица без усет за синонимите и мястото им в езика, или като претенциозни, но с лош вкус ”пишещи братя”, които не отличават оригиналното, остроумното, бляскавото изразно средство – оръжие на добрата журналистика – от пошлото, низкото, дори вулгарното... Грубата, пренебрежителна стилистика на вестникарската реч, комбинирана с грубостта и цинизма, постоянното унижение на човека... разрушава усета за позволено и непозволено, за норма и правилност” (Пернишка 1999:131). Разбира се, и аргументите, подкрепящи първото становище, и аргументите в полза на втората гледна точка заслужават внимание най-малко поради динамичния характер на отношението книжовност – разговорност в книжовния български език като цяло. Категоричното отхвърляне на една от двете тези би било прибързано и пресилено. Очевидно, необходимо е много по-прецизно и детайлно да се анализира вестникарският език, като се отчитат не само различните ракурси, но и тематично-жанровата специфика на езика на съвременната българска преса. Усилията трябва да се насочат към намиране на мярата в това сложно, многопланово и противоречиво взаимодействие; към фиксиране, макар и приблизително, на степента на поносимост и толерантност от страна на книжовната норма спрямо проявите на ненормативност.

В настоящото проучване актуално е не толкова представянето на нарушената формална структура, на граматическата (в най-общ смисъл) норма, но и нарушаването на задължителни изисквания, като точност, уместност и логичност, което води до нарушаване на континуитета на смисъла. Увлечени в гонитбата на емоционалност, атрактивност, зрелищност, журналистите често създават

фрази, които в известна степен създават затруднения при възприемането им. При това тук не става дума за "шум в канала на съобщението" (Бел 1980), който се въвежда умишлено и е "целенасочена медийна манипулация", целяща провокиране на засилено внимание за сметка на логиката. Употребата на подобни фрази в никакъв случай не може да се тълкува като преднамерена и затова възниква обратен ефект в процеса на рецепцията. Най-безобидните примери са:

13) "Най-добрият на терена – Манол Георгиев, в края **набута** четвъртия гол с **фин прехвърлящ удар**."

Или глаголът, или определенията са употребени неуместно. Тъй като **финият** удар не се **набутва**, по-добре е **набута** да се замени с **вкара**, **отбеляза**.

14) "Въртън **пусна** **мощ**ен шут, който не остави шанс на Де Гой."

Може да **пусне пас** (въпреки тавтологията!), но **шут**, особено пък ако е и **мощ**ен, неестествено се съчетава с този глагол. По-добре **изстреля**, **нанесе**, **удари**, а най-добре – **шутира силно**.

15) "Минута след почивката Михайлов **сгъна** отзад Джевизов, получи втори жълт картон и "Металург" цяло второ полувреме се окопа в своята половина с човек по-малко."

Трудно може да се разбере какво точно е действието, изразено с глагола **сгъна**, затова е трудна и замяната му със значеща лексема. Вероятно това е **фаулира** (извърши нарушение), но би могло да бъде и дума с по-конкретна семантика, например: **ритна**, **закачи**, **удари**, **спъна**, **блъсна**, **бутна** и пр. Въпреки това обаче авторът си е харесал **сгъна**!

16) "Затваряме устите на **опозицията** в Борисовата градина."

Ако **опозицията** се възприема като приказан персонаж от филм на Спилбърг, тя може и да има много глави (респ. много усти!).

Ясно е, че замяната на неуместно употребените думи може да се осъществи както с думи от неутралната лексика, така и с думи от жаргона, просторечието, разговорната реч. Следователно корекцията в никакъв случай не променя характера на умишлено търсеното езиково-стилно оформяне на текста, мотивирано от комуникативните съображения. Успешният подбор на думи и фрази, които **едновременно казват и показват**, майсторското съчетаване на ефектното и ефективното създават крехката и чувствителна граница между силния, интелигентно написан и дълбоко въздействащ текст и стила, за който Рене Капон казва: "Типичният вестникарски стил в своя свръхизразителен маниер е като онова куче, което никога не надраства палето у себе си и скача по уплашените гости на своя стопанин, за да олигави лицата им. Това е начин да се привлече вниманието, но не е най-добрият. Още по-сурово казано, вестникарският стил е посредствена работа. Да се пише добре, означава да се подбират подходящите думи за всеки случай, а не случаят да се наглася към думи полуфабрикати. Това изисква решително усилие. А както е казал Самюъл Джонсън отдавна: "Кое е написано без усилие, по принцип се чете без удоволствие" (Капон 1999:73).

При възприемането на следващите примери удоволствието е дефицитно, тъй като общата култура, интелектът, а и търпението на читателя са поставени на ново, по-трудно изпитание:

17) "Може би г-н Миронов се е главозамаял от **множкото загуби** на водената от него стара "Славия"."

Щом този треньор се е главозамаял от загуби, какво ли го очаква, ако старата "Славия" почне да побеждава?!

18) "Янков **бе буквално разстрелян с въпроси** за неясното бъдеще на отбора, но се постара да даде изчерпателни отговори."

Значи – разстрел и след разстрела...обяснения! А после всички се чудят защо обстановката в българския футбол е апокалиптична!

19) "Така може да постъпи само **напълно завършен професионалист и джентълмен.**"

Не е само професионалист и джентълмен, но е и завършен, че и напълно! Определенията са излишни, защото са употребени неправилно и спрямо определяемите (нито професионалистът, нито джентълменът могат да бъдат незавършени), и като съчетание помежду си (едното е част от семантичната структура на другото).

Ако се продължи градирането на фрази по признака "некомуникативност", съвсем неусетно, но закономерно се стига и до заглавия като:

20) "Французи **бройкат** бероец"

21) "Етър" **тропа** вратар на ЦСКА."

Докато употребата на жаргонната дума **бройкат** (гледам предизвикателно, обикновено с цел да се запозная) звучи провокативно и дори скандално със своята контекстова двусмисленост, глаголът **тропа** във втория пример блокира тотално опитите да бъде декодирана и осъзната информацията, заложена в това заглавие*.

Въпреки липсата на яснота и уместност в примерите от 13) до 19) ексцерпираните фрази могат да се тълкуват като резултат от несериозно отношение към езика, небрежност на изказа, бедна езикова култура. За съжаление събраният материал дава достатъчно основания за откриване и констатиране на факти, явления, тенденции, които показват насилническо, издевателско отношение

---

* От кратката статия под това заглавие, а и от още 11 употреби на този глагол за една година само във в. "Гол" става ясно, че **тропам** е употребен приблизително със значение "наблюдавам играта на някого", "проверявам интерес към някого"; "готвя предложение на някого". По-интересно е, че в разговор с автора на 21) той отрече да е употребил тази дума, като заяви, че не знае с какво значение е използвана. Този факт е много любопитен, но и много показателен, защото става дума за наложено съавторство, за очевидно комплицираните отношения между автор и редактор.

към родния език. Анализирайки реакцията на езика срещу подобно отношение, Т. Момчилова-Михайлова въвежда термина "комуникативен провал". Според нея "Комуникативен провал имаме, когато поради нестандартното си езиково оформление посланието достига до адресата в осакатен вид: вложената информация е намалена или унищожена или "мутирала" в източник на интерпретация, непредвидена и нежелана в никакъв случай от отправителя, т. е. когато езикът се е изтръгнал от контрола на отправителя" (Момчилова-Михайлова 1999:96).

Следващите примери илюстрират загатнатата вече в 20) и 21) тенденция за нарушаване на логиката в изказа, в резултат на което възниква двусмислица във фразата.

22) "Народът остана с пръст в устата. Левски го замери с едни счупени седалки, а победата отиде в ЦСКА. **Тоя народ така дълго няма да изкара.**"

Двата възможни варианта са:

22 а) Народът няма да изкара дълго така (= по този начин).

22 б) Народът няма да изкара така дълго (= толкова дълго)

23) "100% играч на "Ботев" ще бъде и Адриан Тодоров."

100% е сигурно, че ... или отборът ще притежава 100% от правата на ...

24) "Очаква се тази седмица УС на клуба да свика заседание, на което да разгледа оставката на президента Мандуров и посочи бъдещ кандидат за неговото място. Като такъв се спряга **бизнесменът с печално известните си опити да бъде убит** – бившият шев на "777" Стоян Ненчев, известен в Пловдив като Цеко."

Очевидно е, че неправилно употребената възвратна частица превръща обекта в субект, което е логически несъстоятелно, т. е. информацията се превръща в дезинформация.

Причините за двусмисленото възприемане на съдържанието в горните примери са словоредни. Докато обаче неправилният словоред в тях не експлицира утвърдени синтактични модели, заимствани от спонтанната разговорна реч или от западната преса (заглавия с метонимия на подлога например), в следващите заглавия е налице синтактична конструкция, която може да се определи като трайно наложила се в езика на периодичния печат като цяло:

25) "Босът на "Спартак" В. Ишков извади Славейко Димитров от отбора, **играл** симулативно."

Това е типичен случай за най-елементарно свързване на прости изречения в състава на сложното (юктапозиция). Синтактичната полифункционалност на миналото свършено деятелно причастие **играл** обуславя нееднозначността на фразата: Кой е играл симулативно – отборът или Славейко Димитров? Употребата на преизказни форми (ако се приеме, че причастиято функционира именно като сказумо, а не като опорна дума в обособена част) в заглавия не е само средство за преднамерено снижаване на стила, а преди всичко похват с неоспорим манипулативен потенциал. Тази техника трябва добре да се осъзнае и целенасочено да се търси ефект чрез нейното използване, особено в случаите, когато преизказната форма се комбинира с изявителна в рамките на този синтактичен модел.

Друг пример за безсъюзно свързване на прости изречения, имитиращ разговорната реч:

26) "Адзурите бият 3:1 кубинците на финала, поделят си 500 000 долара награден фонд."

Макар че отсъстват преизказни форми, проблемът с еднозначното тълкуване остава: За кого са долларите – само за адзурите или и за двата отбора финалисти? В кратката информация под заглавието не се дава отговор на този въпрос. Следователно отпада предположението авторът умишлено да провокира (чрез неяснота, водеща

към двусмислица) читателя. В този случай даже и фононите знания на реципиента са безполезни, тъй като е известно, че средствата от наградния фонд се разпределят не само между първите два отбора, нито пък са само за победителя. Заглавието не би било ясно, ако се замени **награден фонд с от наградния фонд**, което не означава, че няма правилни варианти. Напротив – има. И те биха могли да бъдат и по-кратки, и по-атрактивни, напр.:

26 а) "Италия бие Куба на финала с 3:1, 500 000 долара за адзурите."

В следващото заглавие конкуренцията между обичайния за книжовния ни език прав словоред, който естествено бе типичен и за вестникарските страници преди 1989 година, и нововъзприетия синтактичен модел с изпускане както на спомагателния глагол, така и на заместващото тире е причина за бавното и затруднено възприемане на смисъла:

27) "Турция изненада № 1 на континента"

Турция ли е поднесла най-голямата изненада (т. е. № 1), или противникът (Германия – бел. авт.) е № 1 на континента? Въпросът може да се зададе и по друг начин – каква част на речта е думата **изненада**? Рецепцията е комплицирана поради това, че, от една страна, Германия в този момент е най-добрият отбор на Европа, но, от друга, резултатът се тълкува (макар и не със същата категоричност) като голяма изненада във футболна Европа. С други думи – едновременно са възможни две тълкувания. Статуквото на фактите в реалната действителност не забранява, а езиковата форма позволява това. Дълбокото съмнение доколко е търсен точно този ефект, обаче остава.

В заглавията, експлициращи новоактивирания модел с метонимия на подлога, по-скоро може да се говори за преднамерена манипулация, напр.:

28) "Левски троши за 36 милиона."

29) "Бургас чупи главата на Райчо Райчев"

И двете фрази запълват почти цялата първа страница на в. "Гол". Тук става реч не за нарушени граматични или стилистични норми, а за грубо пренебрегване на основни етични правила за поведение. Особено когато се визира речевото поведение на "четвъртата власт". И в двата примера извършителите на действията са една малка част (особено във второто заглавие) от метонимично назования субект. Използвайки **Левски** и **Бургас**, авторът провокира и скандализира общественото мнение. Механичната аналогия и неконтролируемите асоциации много бързо и резултатно изграждат у читателското съзнание обобщения "образ на вандала".

Двусмислицата във фразата често е логична последица от неуместно употребена дума или словосъчетание, напр.:

30) "От "Кърниградска" залагат големи скандали при прякото излъчване на мачове."

В решаването на този ребус проблемът е какво "ще се разшифрова". Само глаголът може да е със значение **предричат, прогнозира**, но цялото словосъчетание би могло да означава **поставям уловка, подмамвам, поставям капан**. Контекстът също не премахва колебанието при определяне на желанието от автора смисъл.

31) "Ботев прелъсти слугите на "Герена".

Дори да се приеме, че "специфичният читател" (Стоянов 1999:87) възстановява сложната връзка: **стадион "Герена" – "Левски"** (отбор, който играе мачовете си на този стадион) – **"Шумен"** (отбор, който се смята за сателит на "Левски", значи, според автора е негов слуга), двусмислицата остава. Каква е синтактичната функция на **на "Герена" – несъгласувано определение** (Геренските, респ. Левскарските слуги) или **обстоятелствено пояснение** (прелъстяването е станало на ст. "Герена")? Вярно е, че текстът по-нататък дава еднозначен отговор, но изборът точно на глагола **прелъсти** си остава немотивирана

и несполучлива метафора. Когато резултатът е 4:0 (това се разбира от статията), може да се използва **победи, срази, отнесе, смачка, разби** (както се вижда, с удовлетворени претенции за разговорност, образност, зрелищност, спонтанност!), но не и **прелъсти** (= очаровам, привличам, съблазнявам).

32) "Рийкард иска сефте от Чехия"

За кого е сефтето – за Рийкард или за Чехия? От текста става ясно, че след 10 мача без победа тренирът на Холандия се надява да победи Чехия, която от своя страна не е допуснала загуба в досегашните мачове (18 – бел. моя) в квалификациите за европейско първенство през 2000 година. За В. Найденов, един от създателите и корифеите на съвременния вестникарски стил, "Заглавието не е изречение и за него не важат нормите на изречението. То съдържа само най-необходимите за смисъла елементи. Заглавието е само основополагащ пункт, атракция на мисълта, която бива конкретизирана и развита в цялостното съобщение, което следва" (цит. по Стоянов 1999:82). В това, че заглавието е атракция, човек лесно може да се убеди (вж. премерите: 20); 21); 25); 26); 27); 28); 29); 31); 32), но че е атракция именно на мисълта, че съдържа най-необходимите за смисъла елементи, всеки непредубеден и средноинтелигентен читател трудно би могъл да повярва. Посочените примери илюстрират не само фриволно отношение към родния език от страна на журналисти и редактори, но и недопустима лекомисленост и безхаберие към собствените си морални ценности и общата си култура.

Ако се приеме, че една от причините за допускане на амфиболии в специализирани спортни вестници е стремежът да се съобщят повече факти в малък по обем текст, желанието да бъдеш едновременно лаконичен и ефектен, то следващите примери, които биха могли да бъдат наречени и безсмислени фрази, и алогични изрази, и "бисери", и нелепости, демонстрират претенциозно ези-

ково маниерничене, скандално-пародийно словотворчество и разспинническо отношение към ограниченото място в печатните издания. Изрази от този вид са много по-типични за езика, използван от журналистите в електронните медии (особено в коментар на живо)*, и за това причините са лесно обясними (без да са повод за извинение, разбира се!). Технологията на подготвяне и представяне на новините във вестниците облекчава съществено журналистите, тъй като в по-малка степен са затормозени от фактора време, но за съжаление вестникарите също дават своя "принос" в съчиняването, фабрикуването на кухи, банални, нищо не значещи или странно звучащи фрази.

Например:

33) "Топката се движеше ту към едната, ту към другата врата, но всичко това работеше за гостите."

34) "В крайна сметка равнището на футбола в Румъния, Чехия и Унгария не е кой знае колко по-високо от продукцията по българските терени, но тези страни вече отвориха вратата за западния капитал, докато ние нямаме куража да почукаме върху нея."

35) "Испанският посланик Хосе Кодерк придаде международен характер на събитието."

36) "Гостите от Рощок, въпреки огромното си желание да покажат, че са излезли от кризата, нямаха особен стимул да играят за победа, но още са в групата на застрашените от изпадане".

---

* Безспорен е фактът, че: "... езикът на вестниците преуславя и прогнозира промените в езиковия код и така моделира езикова медийна норма, която постепенно се инфилтрира в аудиовизуалните медии" (Стоянов 1999:86), но в същото време не бива да се игнорира резонаторният ефект, мултиплициращите възможности на електронните медии, които, образно казано, връщат обратно топката към пресата. При това рикошетът невинаги е предвидим!

37) "Той направи фатална грешка и изпусна болида, който се заби в предпазната стена от гуми поради грешка на пилота."

38) "Капитанът на националния отбор по тенис Стефан Цветков – Цъфа бе ухапан от агресивна оса в елитния комплекс "Ромай" в Будапеща."

Сякаш всичко си идва на мястото, когато на читателя се наложи да прочете следното:

39) "Ирландците от "Портдаун" – първия съперник на ЦСКА за "Прокъп", когото червените вече отнесоха с 3:0 в първия мач в родината им, пристигнаха снощи с час закъснение на летище София. Групата е от около 40 души и трима журналисти."

Така конструирано, безспорно атрактивното второ изречение в никакъв случай не е преднамерен акт, но то илюстрира по недвусмислен и неочаквано оригинален начин нерядко манифестираното безсилие и езикова немара на авторите.

Недооценяването на собствените възможности (ако от горния пример следва, че журналист е различно от човек!), стремежът за **парадиране** с интелигентност, новаторство, осведоменост, за поставяне "над" елементарната, необразована публика, която не само трябва да бъде ухажвана, но и да ѝ бъде категорично внушено, че получава благосклонно най-добрата информация по най-добрия начин от идеализирания в собствените си очи автор – **всичко това превръща парадирането в пародиране, а головете – в автоголове**. Като "ефектни автоголове" може да се приемат и следващите фрази:

40) "В 55-та минута дъхът на близо 55 хиляди зрители на трибуните секна, когато пред смаяния им поглед тъмнокожият бранител на мюнхенския тим Самуел Кофур зверски влетя с коляно напред към Кан, неволно изрита вратаря в главата, вследствие на което **русокосият германски национал** остана да лежи бездвижен и в безсъзнание на земята."

Желанието на автора да предаде по апокалиптичен начин фрагмент от футболна среща, привличайки вниманието на читателя чрез шоково словотворчество и българоезична недостатъчност, превръща това дълго изречение в претенциозно звучаща нелепост. Ако изразът **зверски влетя** би могъл да се приеме с известни резерви в този контекст, следващото съчетание – **неволно изрита** – звучи странно, защото значението на глагола предполага умисъл в действието. Освен това метафоричното название на вратаря Оливер Кан (втората номинация на референта) е излишно претрупано с определения – за специфичния читател не е новина фактът, че Оливер Кан е рус и че е именно германски (а не, да речем, български или английски) национал. Колкото повече приближава края на фразата, толкова повече журналистическото вдъхновение се засилва и като венец на псевдоинтелектуалните автори усилия ”се ражда” изразът **лежи бездвижен и в безсъзнание**, който за здравомислещия читател с нормално развито родноезиково чувство е, както се казва, без коментар.

Подробностите, детайлите са съществена част от всеки журналистически материал, но те трябва да са добре дозирани и премислени, точно и ясно езиково експлицирани и организирани синтактически по безупречен начин. Тогава и изхвърленията ще бъдат по-малко, защото: ”Много клишета са метафори и поетични фигури, които са употребявани до смърт, но им е отказано достойно погребение. Експертите в писането свободно съчиняват свои собствени словосъчетания, което прави езика им конкретен и ”картинен”. Но има опасност и в търсенето на нови варианти и обновителите проявяват склонност да надминават себе си. Фигурите на речта са хлъзгави структури, ценни, когато попадат в целта, разсейващи, когато стрелят встрани” (Капон 1999:126). Невинаги е възможно изстрелите да бъдат ”в десетката”, но трябва да се полагат много усилия, за да се избегнат фрази от типа:

41) "ЦСКА спечели класически с идеен таймаут"

Ако под класически се разбира класически резултат, т. е. 3:0, какво означава словосъчетанието **идеен таймаут** (таймаут е термин от баскетбола, който означава временно прекъсване на играта по искане на един от отборите). От съдържанието на статията под това заглавие може да се заключи (но не категорично!), че ЦСКА е спечелил, въпреки че не е показал идеи в играта си. Дори да се замени предлогът с **въпреки**, думата **таймаут** не е на мястото си. Употребата на цялото съчетание демонстрира претенциозност, помпозност, дилетантски напъни за постигане на образност и оригиналност.

Други подобни примери:

42) "Идеята е добра, но **икономическите обстоятелства не подхранват почвата за залагане на добрите стари карти, когато армията стоеше зад армейския клуб.**";

43) "Даже и да се размине с отличието до края на кариерата си, **приносът му и присъствието му в европейския и световен футбол не подлежат на коментар.**";

44) "Освен това някак не е ясно как държавата ще даде зелена светлина на подобна акция, **при положение че бюджетът ѝ за големите общини прелива в скромни стойности, а машината за местно самоуправление, която би трябвало да формира здрави постъпления, все още не работи.**"

45) "С променена философия "Ювентус" идва в София.";

46) "Дербито в събота бе лишено от високата скорост, от изобретателност, **от всичко онова, което наричаме футболни идеи.**";

47) "За негова чест и несъмнено достояние Люпко Петрович посрещна загубата с вдигнато чело.";

48) "Ето защо крайно време е шефовете на нашите водещи клубове да стартират акция за привличане на могъщи чужди спонсори, **независимо че една подобна задача граничи с миражите.**"

Залудо работи, залудо не стой! Тази поговорка не е коментар само на последното изречение. Така може да се коментират и предходните – от 42) до 47) – примери.

Направените дотук наблюдения може да се обобщят по следния начин: През последните години езикът на спортната преса целенасочено и системно се променя, като категорично се отхвърлят автоматизацията и стереотипността в изказа, характерни за периода преди 1989 – 1990 година. Формира се нов вестникарски език, чрез който неистово се манифестира стремеж за игнориране на книжовната норма. Проблемът е в каква степен комуникативните съображения, които са основна предпоставка и катализатор за нарушената нормативност, може да се приемат за допустими, приемливи при налагането на "еретичния" език в специализираните спортни издания. От анализа на ексцерпирания материал се вижда, че за отклонение, нарушение, нестандартност може да се говори в два аспекта. **От една страна, нарушават се граматически и стилистични норми**, т. е. променя се формалната структура, за да се поднесе информацията по оригинален и атрактивен начин. Основният вестникарски императив функционално обуславя тази практика. Това де факто е същността на езика на новата преса. Тук актуален е **въпросът за мярата** при нарушаването на нормативността – не само граматическа и стилистическа, но и естетическа (доколкото езикът може да се определи като вулгарен, безпардонен, агресивен, арогантен). **От друга страна, нарушава се логическият континуитет в текста или в част от него**, което е мотивирано от субективни причини, като слаба езикова култура, небрежност и несериозно отношение към родния език и към конкретния текст, претенциозност и склонност към маниерничене, сляпо следване на "вестникарската мода". Този процес закономерно еволюира – нарушаването на стандартния езиков израз е последвано от създаване на фрази, чиято рецепция е затруднена в известна степен поради неуместно или невнимателно използване на думи или

словосъчетания. Следващият етап е появата на двусмислени изрази, което затруднява в много по-голяма степен успешната комуникация. Последният етап е фабрикуването на алогичните фрази, на безцелните съждения, на кухите претенциозни изрази. Ако при двусмислиците има дилема, при безсмислиците усилията на читателя остават напразни. Всъщност напразни остават и очакванията (не усилията!) на автора.

Накратко казано, докато уместното, оригиналното и "творческо" нарушаване на езиково-стилната норма гарантира успешна комуникация и в крайна сметка – висок тираж, непрофесионалното, хаотично и нескопосно използване на езиковите изразни средства, както и неспазването на логиката на изказа, водят до затруднена или неуспешна комуникация и бавно, но сигурно до загуба на читателската публика. Целта оправдава средствата, но само тогава, когато средствата не променят целта!

ЛИТЕРАТУРА

Бел 1980 – Р. Бел. Социолингвистика. М., 1980.

Капон 1999 – Р. Капон. Ръководство за писане на новини. С., 1999.

Момчилова-Михайлова 1999 – Т. Михайлова. Комуникативен провал: защитните сили на езика в действие. // Медиите и езикът. С., 1999.

Пернишка 1999 – Е. Пернишка. За "грозното" в нашия език и в езика на медиите. // Медиите и езикът. С., 1999.

Стоянов 1999 – К. Стоянов. Общественият промени (1989 – 1996) и вестникарският език. С., 1999.

Стоянов 1999а – К. Стоянов. Езикова престижност и езикови манипулации. // Медиите и езикът. С., 1999.